

7. ESETTANULMÁNY: A NAGYRŐCEI JÁRÁS OKTATÁSI HELYZETE

Ahogy kvantitatív, adatokra épülő elemzésünk eddigi részéből kiviláglott, a statisztikák fontos folyamatokra világítanak rá, ugyanakkor egyes témakörökben limitált a hasznosíthatóságuk. Sok esetben az értelmezésük, az ok-okozati viszonyok feltárása is nehéz kvalitatív módszerek és tereptapasztalatok nélkül. Ezt a hiányosságot igyekeztünk részben pótolni az általunk kiválasztott Nagyrőcei járás magyar közoktatásának vizsgálatával. Természetesen tudjuk, hogy a szlovákiai magyar közoktatás egészére tekintve az itt kapott eredmények nem reprezentatívak, mégis, e kvalitatív kutatás eredményei hatékonyan egészítik

ki az országos adatelemzést, és segítenek egyes jelenségek jobb megértésében.

Terepi kutatásunk⁶⁶ a Nagyrőcei járás magyarlakta településeire terjedt ki, magyarlakta alatt értve azokat a településeket, ahol a népszámlálás szerint a magyar anyanyelvűek részesedése eléri az adott településen a 10%-ot. Az így meghatározott kritérium szerint a vizsgálatba Tornalja városa (esetenként a hozzá tartozó Beje és Szárnya külön vizsgálatával) és további 15 község került be. Ezt a vizsgált területet a következőkben Tornaljai kistérségként nevezzük,

mivel lényegében Tornaljáról és a járáson belüli vonzáskörzetéről van szó. A kutatásra 2025 tavaszán került sor, és fő célja a magyarok etnikai-nyelvi-demográfiai folyamatainak nyomon követése volt, beleértve az iskoláztatás kérdéseit. A kérdőíves kutatás eredményeit szakértői interjúkkal egészítettük ki a járás magyar nyelvű oktatási intézményeiben.⁶⁷

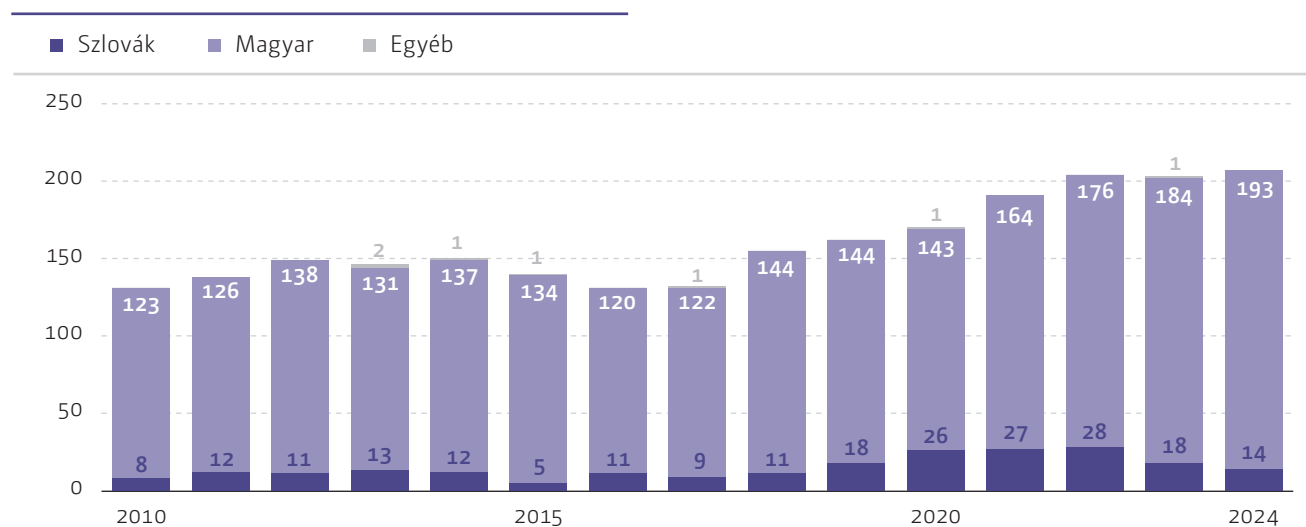
A Nagyrőcei járás magyar tannyelvű oktatási hálózata viszonylag stabil, oktatási helyszín nem szűnt meg az elmúlt 15 évben, bár Tornalján intézményi átalakulás történt: létrejött egy új református óvoda,

valamint megszűnt a magyar tannyelvű gimnázium, de a magyar nyelvű középfokú tanulási lehetőség megmaradt. Magyar nevelési nyelvű óvoda 5 településen működik 6 intézménnyel (Deresken, Gömörfalván, Otrókocson, Sajógömörön, valamint Tornalján két óvoda); magyar tanítási nyelvű alapiskolája szintén 5 településnek van: Deresken és Gicén 1-4 osztályos kisiskola, míg Gömörfalván, Sajógömörön és Tornalján 1-9 osztályos iskola működik. Ezek közül Gicén és Gömörfalván magyar tagozat működik, míg a másik három helyszínen a magyar tannyelvű alapiskola önálló intézmény. Magyar tannyelvű osztályokat is indító középiskola a járásban csak Tornalján működik, a Tornaljai Szakközépiskola.

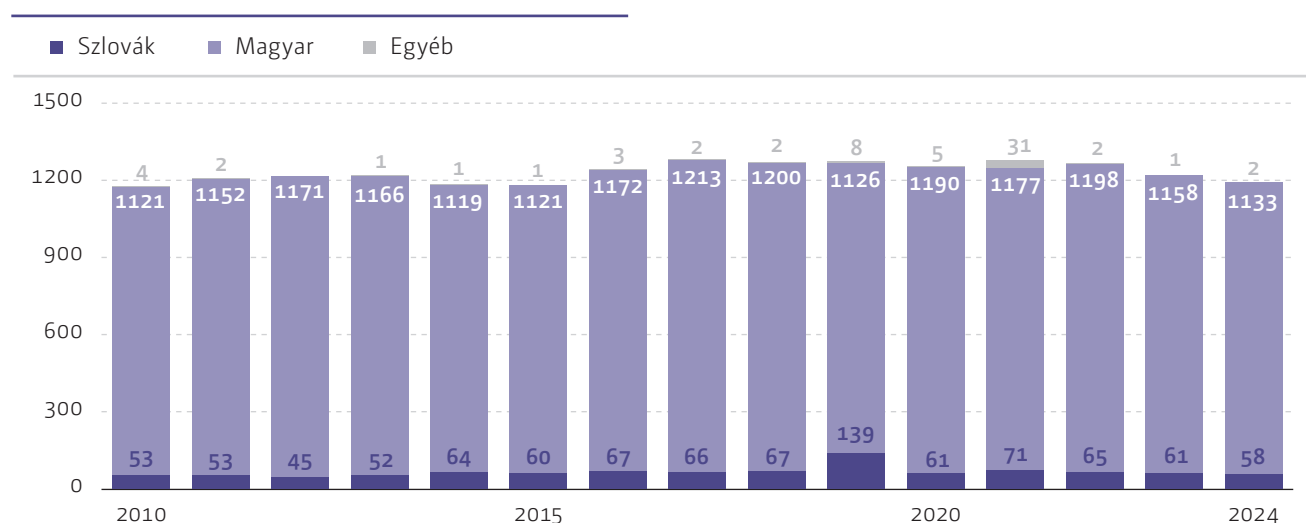
Az etnikai szocializáció szempontjából kiemelt fontos szinteken, azaz a magyar nevelési nyelvű óvodákban az oda járó gyerekek száma az elmúlt másfél évtizedben 60%-kal nőtt, míg a magyar tannyelvű alapiskolákban stagnált. Mindez azt is jelenti, hogy a járás magyar intézményeinek helyzete viszonylag stabil, az ország-szerte csökkenő gyerekszám itt csak mérsékelten érinti az intézményeket. Kutatásunk eredményei alapján azonban úgy tűnik, hogy a folyamat háttérben elsősorban a roma gyerekek számának növekedése áll.

A hivatalos adatok azonban ahogy országosan, úgy ebben a térségben sem segítenek eligazodni

12. ábra: A magyar nevelési nyelvű óvodába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása a Nagyrőcei járásban, 2010–2024

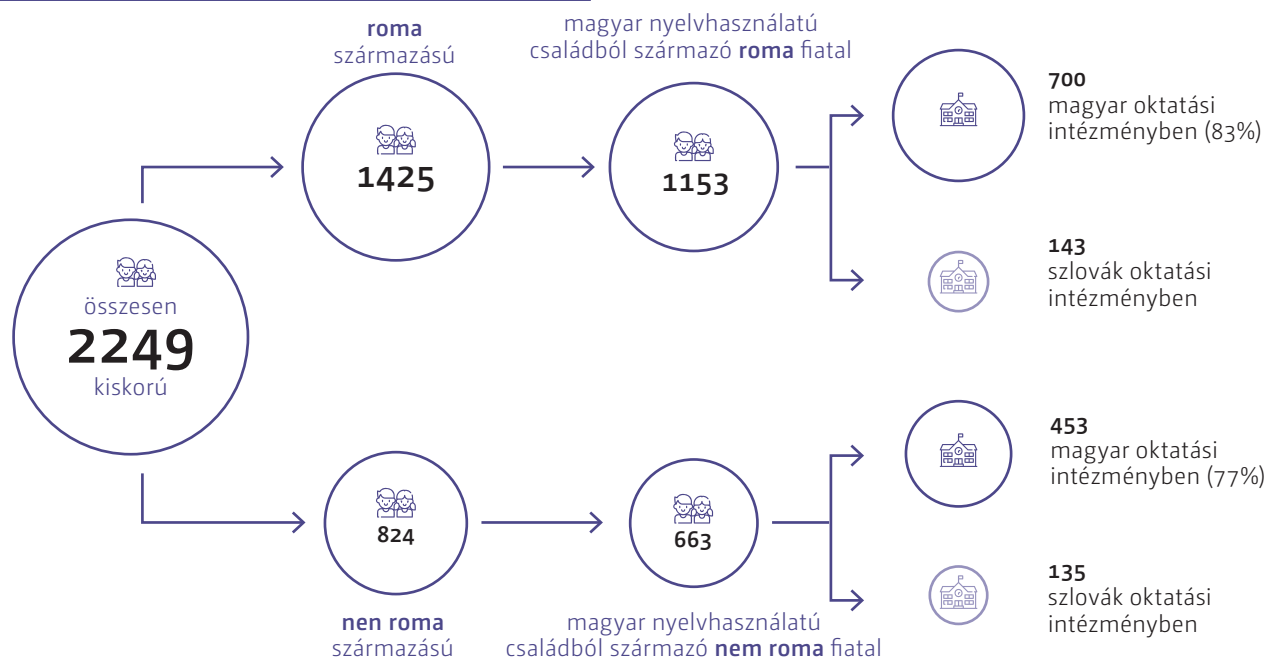
13. ábra: A magyar tannyelvű általános iskolába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása a Nagyrőcei járásban, 2010–2024

e kérdésben. Az iskolai statisztikák szerint roma nemzetiségű gyerek gyakorlatilag nincs a járásban. Így tehát az adatokból mindössze magyar–szlovák viszonylatban kapunk képet a megoszlásról. Az óvodák esetében például arról, hogy a 2010-es évek végén, amikor dinamikusan emelkedni kezdett az óvodások száma – amiben 2021-től közre játszik a bevezetett kötelező nagycsoport is), akkor a szlovák nemzetiségűek aránya elkezdett növekedni a magyar óvodákban, majd napjainkban ismét a gyerekek több mint 90%-a magyar nemzetiségű (12. ábra). A szlovák nemzetiségűként regisztráltak viszonylag magas arányára a legfőbb magyarázat, hogy a vizsgált terület falvai közül csak Licén és Gicén van szlovák óvoda, így a többi faluban helyben csak magyar nyelvű óvodáztatásra van lehetőség – ami persze a gyakorlatban sokszor nyelvi vegyes módon történik. Kisebb mértékben, de megjelenik az a – jellemzően vegyes családokhoz köthető – stratégia is, hogy óvodába még beadják a magyar nyelvű intézménybe a gyerekeket, de az iskola esetében többnyire az államnyelv irányába gravitálnak a döntések.⁶⁸

Hasonló jelenség figyelhető meg a magyar alapiskoláknál is, csak itt még magasabb, 95% körül mozog a magyar nemzetiségűek aránya (13. ábra), és – egy évet leszámítva – jelentősebb változások sincsenek ebben. A hivatalos adatok alapján megállapítható továbbá,

14. ábra: A 18 év alattiak oktatási útvonalai a Tornaljai kistérségben, 2025

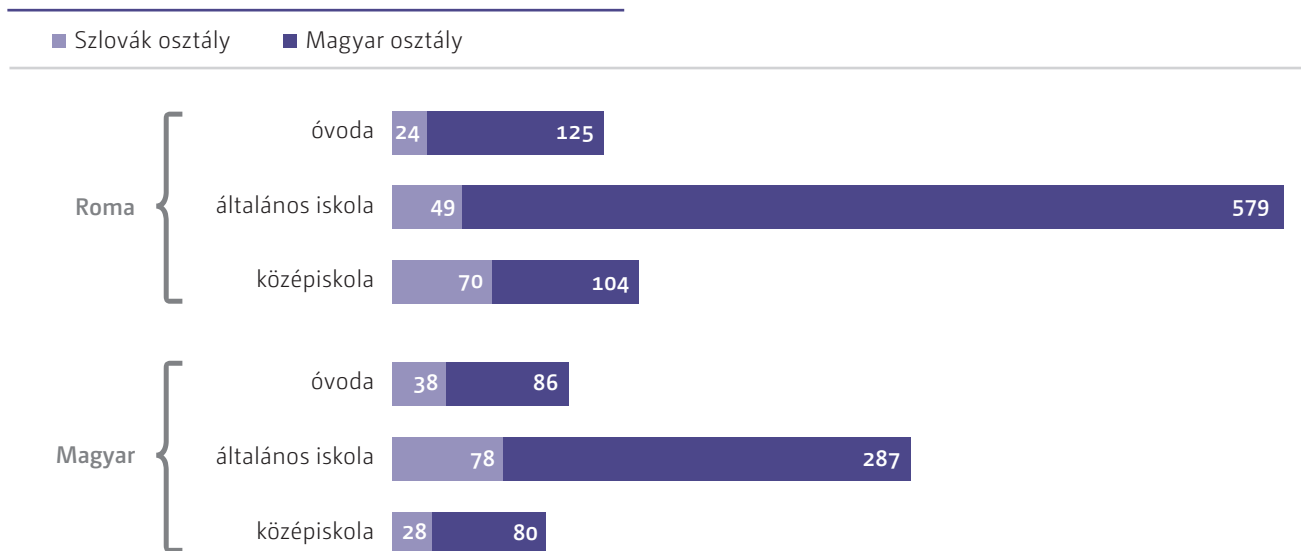

hogy a Nagyrőcei járásban a magyar gyerekek 10%-a jár szlovák iskolába. Az adatok azt mutatják tehát, hogy a járásban a helyzet kedvezőbb, mint az országos átlag. Az mindenesetre az alapiskoláknál is egyértelmű, hogy a roma gyerekek nem jelennek meg külön a statisztikákban.

Adatfelvételünk ezt a képet igyekszik részletesebben kibontani és árnyalni. A terepmunkán gyűjtött adatok szerint a járás magyarlakta településein 2025-ben összesen 2249 fiatalkorú (18 év alatti) élt, akik közül

272 még nem érte el az óvodás kort, továbbá 48 már nem tanul, valamint 133 esetben az oktatás tannyelve ismeretlen. A 18 év alattiak között a roma származású fiatalok aránya 63%, míg a nem romáké 37%. 1822 fiatalkorú származik olyan családokból, ahol elsődlegesen a magyar nyelvet használják, közülük 64% roma származású, 36% nem roma. Összhangban a szlovákul nem beszélők magas számával, a magyar anyanyelvű roma gyerekek körében magasabb a magyar tannyelvű közoktatási intézmény választása (83%), mint a nem roma magyarok között (77%) (14. ábra).

15. ábra: A családi nyelvhasználat alapján magyar nyelvű gyerekek megoszlása a Tornaljai kistérségben etnikai csoport, valamint az oktatás szintje és nyelve szerint, 2025

A számok egyértelműen kirajzolják, hogy a Tornaljai kistérségben a magyar oktatási rendszert többségében roma származású tanulók látogatják, így mindenképpen érdemes a magyar anyanyelvűeken belül roma és nem roma származás szerint vizsgálni az adatokat. A 15. ábrán az adatfelvételtől kirajzolódó megoszlást

láthatjuk a roma és nem roma gyerekek között az oktatás szintje és nyelve szerint. Jól látható, hogy míg a magyar csoportba járó óvodások 58%-a roma,⁶⁹ addig ez a magyar általános iskolák esetében 63%.⁷⁰ Ez a különbség nem abból adódik, hogy az óvodáskorúak körében nagyobb a nem roma magyarok aránya, mint

az iskoláskorúak között, hanem abból, hogy a romák jellemzően csak – a jogszabályban előírt minimumnak megfelelően – az iskolai beiratkozást megelőző tanévben járatják óvodába a gyerekeiket, hamarabb nem. A középiskolákra a későbbiekben térünk vissza, mivel a diákok jelentős része a járáson kívül választ közép fokú oktatási intézményt.

Az óvodai szintet görccső alá véve érdemes összevetni a hivatalos adatokat a terepi adatainkkal. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben a 247 magyar nemzetiségűként regisztrált óvodás közül 56-an (23%) szlovák nyelvű óvodai csoportot látogattak, valamint összesen egy gyereket regisztráltak romaként (11. táblázat).⁷¹ Ez egyébként meglepően összhangban van a saját felmérésünk előző ábrán látható adataival: a magyar nyelvhasználatú családokból származók 22%-a látogatott szlovák óvodát – habár a hivatalos adatok nemzetiség és az intézmény helyszíne szerint közlik az adatokat, míg a mi felmérésünk a családi nyelvhasználat és a gyerekek lakhelye szerint.

11. táblázat: A vizsgált terület óvodái az óvodai csoportok nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Csoport nyelve	Gyerekek összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	HU	75	74	0	0	1
Tornalja	SK	116	54	59	1	2
Tornalja	HU	38	33	4	0	1
Gömörfalva	HU	33	28	5	0	0
Sajógömör	HU	24	22	2	0	0
Deresk	HU	17	17	0	0	0
Otrokocs	HU	20	17	3	0	0
Gice	SK	16	0	16	0	0
Lice	SK	21	0	21	0	0
Összesen		360	245	110	1	4

Az adatokat érdemes árnyalni az intézményvezetőkkel készített interjúkból származó információkkal. Például a hivatalos adatok szerint a gömörfalvi (harkácsi) magyar óvoda 33 gyermekéből 28 van magyar nemzetiségüként regisztrálva, miközben többnyire roma gyerekekről beszélhetünk; a 2025/26-os tanévre beiratkozó 32 gyerekből 30 roma származású, 1–1 magyar és szlovák. Egyes óvodáknál gondot okozott már az is, hogy 5 éves kortól kötelező lett az óvoda, ami kapacitásproblémákhoz vezetett, ez pedig megnehezítette az óvodák működését. Az óvodák gyakran teljes kapacitáson

üzemelnek, sokszor képtelenek befogadni az ingázó gyermekeket. Szintén a gömörfalvi (harkácsi) óvodát példaként említve a tavalyi 20 ballagóból 14 iratkozott be 5 évesen a kötelező utolsó évre. További probléma a szegregáció kérdése. A tornaljai vegyes, szlovák–magyar óvodában egyértelműen látszik, hogy a szlovák nevelési nyelvű csoportokban (legalábbis a központi telephelyen) nincsenek roma gyerekek, ugyanakkor a magyar csoportokban már ők alkotják a többséget. Részben a demográfiai folyamatok – azaz a roma gyerekek számának és arányának dinamikus növekedésének

– következtében a magyar csoportokon belül a szegregáció oldódik, hiszen korábban jellemzőbb volt külön roma és nem roma csoportok megléte. Erre a megváltozott helyzetre azonban a nem roma családok egy része intézmény- vagy tannyelv váltással reagál (white-flight). Az intézményváltás nem jár feltétlenül tannyelv váltással; Tornalján mindez egy új intézmény, a református óvoda megnyitásával öltött testet, ahol nincsenek roma gyerekek. A magyar nyelvű nem roma családok másik szegregációs stratégiája a szlovák csoportba való iratkozás. A tornaljai vegyes óvoda központi telephelynek szlovák csoportjaiba járó gyerekek 41%-a magyar. A szlovák csoportokból jövőre iskolába kerülők közül azonban mindössze 11% folytatja magyar iskolában a tanulmányait, ami egyértelműen a magyar gyerekek asszimilációs pályára állításához vezet. Fontos azonban megjegyeznünk azt is, hogy a magyar nyelvű nem roma gyerekek szlovák óvodába iratása nem csak szegregációs okokból történhet, a szülői döntés háttérében gyakran megjelenik a gyerekek jobb szlovák nyelvtudását célzó törekvés is.⁷²

A magyar etnikai identitás átörökítése szempontjából különösen fontos az alapiskolai szint. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben az 1255 magyar nemzetiségüként regisztrált alapiskolás közül 122-en (10%) szlovák tannyelvű iskolába/osztályba jártak, míg romaként senkit nem regisztráltak (12. táblázat).

12. táblázat: A vizsgált terület alapiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Oktatás szintje	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	1–9	HU	794	775	17	0	2
Tornalja	1–9	SK	387	100	282	0	5
Gömörfalva	1–9	HU	232	209	23	0	0
Gömörfalva	1–9	SK	183	17	165	0	1
Sajógömör	1–9	HU	126	120	6	0	0
Deresk	1–4	HU	28	27	1	0	0
Gice	1–4	HU	13	2	11	0	0
Gice	1–4	SK	49	0	49	0	0
Tornalja	speciális	HU	16	15	1	0	0
Gömörfalva	speciális	HU–SK	30	10	20	0	0
Sajógömör	speciális	HU	13	10	3	0	0
Deresk	speciális	HU	5	4	1	0	0
Összesen			1876	1289	579	0	8

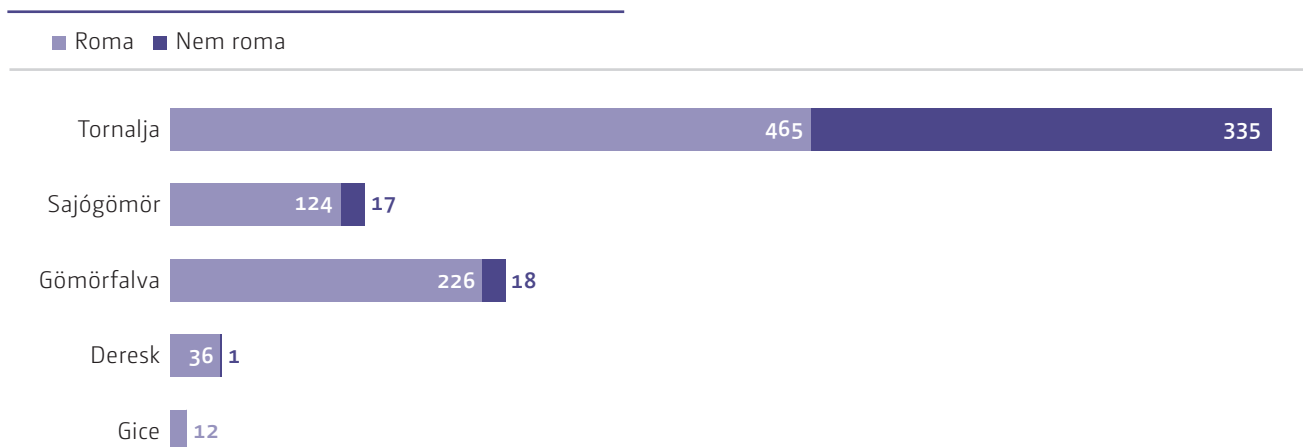
Saját felmérésünk alapján ettől számottevően különbözik a helyzet – figyelembe véve az óvodáknál már leírt módszertani korlátokat. Kutatásunkban ugyanis azt találtuk, hogy az elsődlegesen magyar nyelvhasználatú családok 86%-ban választanak magyar tanyelvű iskolát, ami kevesebb, mint a hivatalos adatok szerinti 90%. Ezen belül is jelentős különbség van roma származás szerint: a romák 91%-a, míg a nem romák

80%-a jár magyar alapiskolába. Ez a különbség, azaz a nem romák magasabb arányú szlovák iskolaválasztása (tanyelvűváltása) nagyrészt az óvodáknál már említett „white-flight”-ra (azaz kilépésre) vezethető vissza; míg a romák esetében e magas arány szorosan összefügg azzal, hogy körükben igen alacsony a szlovák nyelvtudás szintje⁷⁵ – tehát a magyar nyelvű iskoláztatás körükben részben strukturális kényszer is.

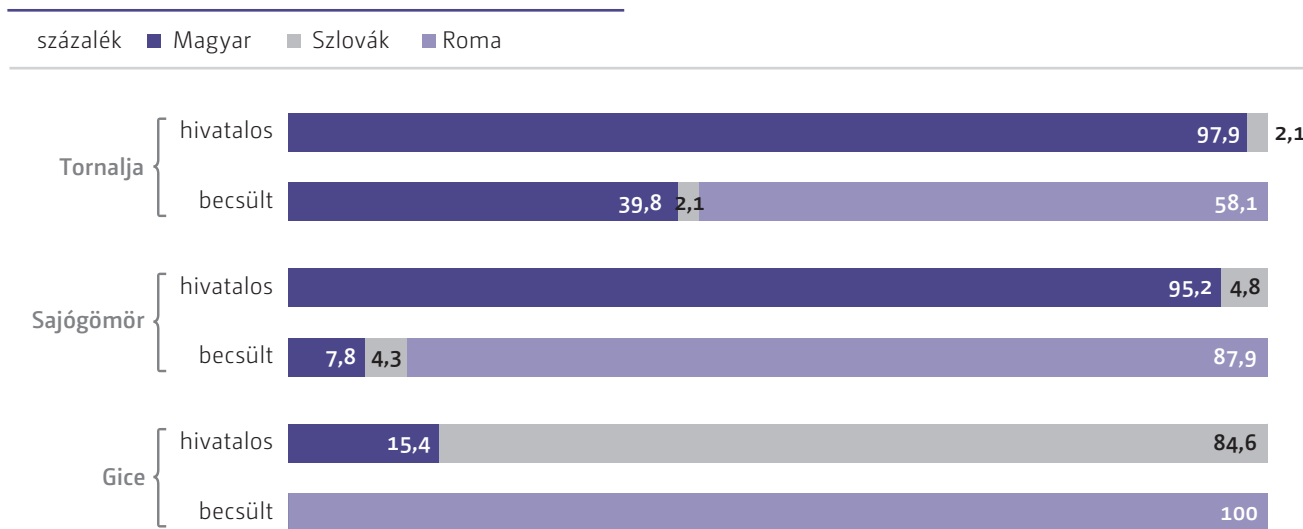
Az általános roma–nem roma különbség mellett kiemelkedik egy falu–város különbség is. Eszerint a magyar nyelvhasználatú családok esetében a falvakban 80%, a városban (azaz Tornalján) 90% a magyar iskolába való beiratkozás aránya (a gyerekek lakhelye szerint). A különbség leginkább azzal magyarázható, hogy a demográfiai viszonyok átrajzolódásával a falusi iskolák egyre inkább „cigányiskolává” válnak, amelyek – etnikai összetételüktől sokszor függetlenül – a szülők szemében nem közvetítenek versenyképes tudást, beleértve a szlovák nyelv hatékony elsajátításának lehetőségét.⁷⁴ Mindezek következtében a nem roma családok egyre inkább a kilépés stratégiáját választják, és vagy oktatási helyszínt váltanak (jellemzően Tornaljára járattva gyerekeiket),⁷⁵ vagy tanyelvet, de gyakran mindkettőt.⁷⁶ Ez pedig lényegében intézményi szegregációt eredményez, azaz a Tornaljai kistérségben a falusi iskolákba lényegében csak roma gyerekek járnak, míg a tornaljai magyar iskolában még viszonylag kiegyenlített ez az arány (16. ábra) – ugyanakkor ott a párhuzamos osztályok között jelenhet meg a szegregációs tendencia.

A városi (tornaljai) magasabb magyar beiskolázási arány tehát összefüggésben van a magyar iskolák tanulójának etnikai megoszlásával. A helyben begyűjtött adatok szerint e megoszlás kevés hasonlóságot mutat a hivatalos adatokkal (17. ábra).

16. ábra: A romák becsült száma a Nagyrőcei járás magyar tannyelvű iskoláiban, 2024/25

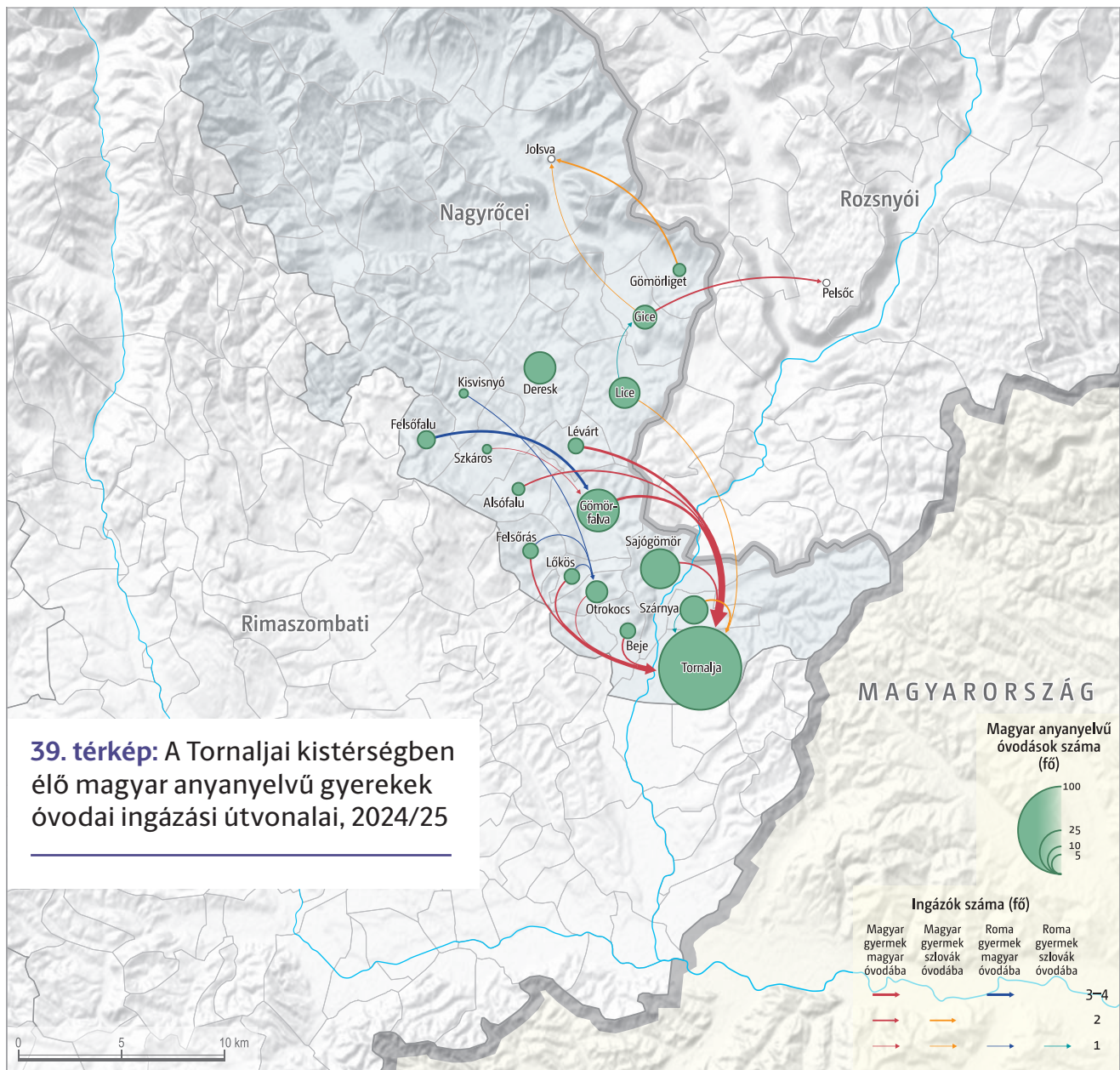
17. ábra: A sajógömöri, a tornaljai és a gicei magyar iskola/osztályok nemzetiségi összetétele a hivatalos és a becsült adatok szerint a 2024/25-ös tanévben

A fent említett szegregációs folyamatok alapvetően befolyásolják a Tornaljai kistérségen belüli oktatási útvonalakat, vonzáskörzeteket. Adataink és a szakértői interjúk is alátámasztják, hogy míg a roma családok kimondottan preferálják a földrajzilag (vagy időben) legközelebbi oktatási intézményt (pl. a gömörfalvi iskolát), addig a nem roma magyar gyerekek nagyobb távolságokra is ingáznak (főként Tornaljára, de Gicéből elsősorban Pelsőcre), sokszor még akkor is, ha van helyben óvoda/iskola.

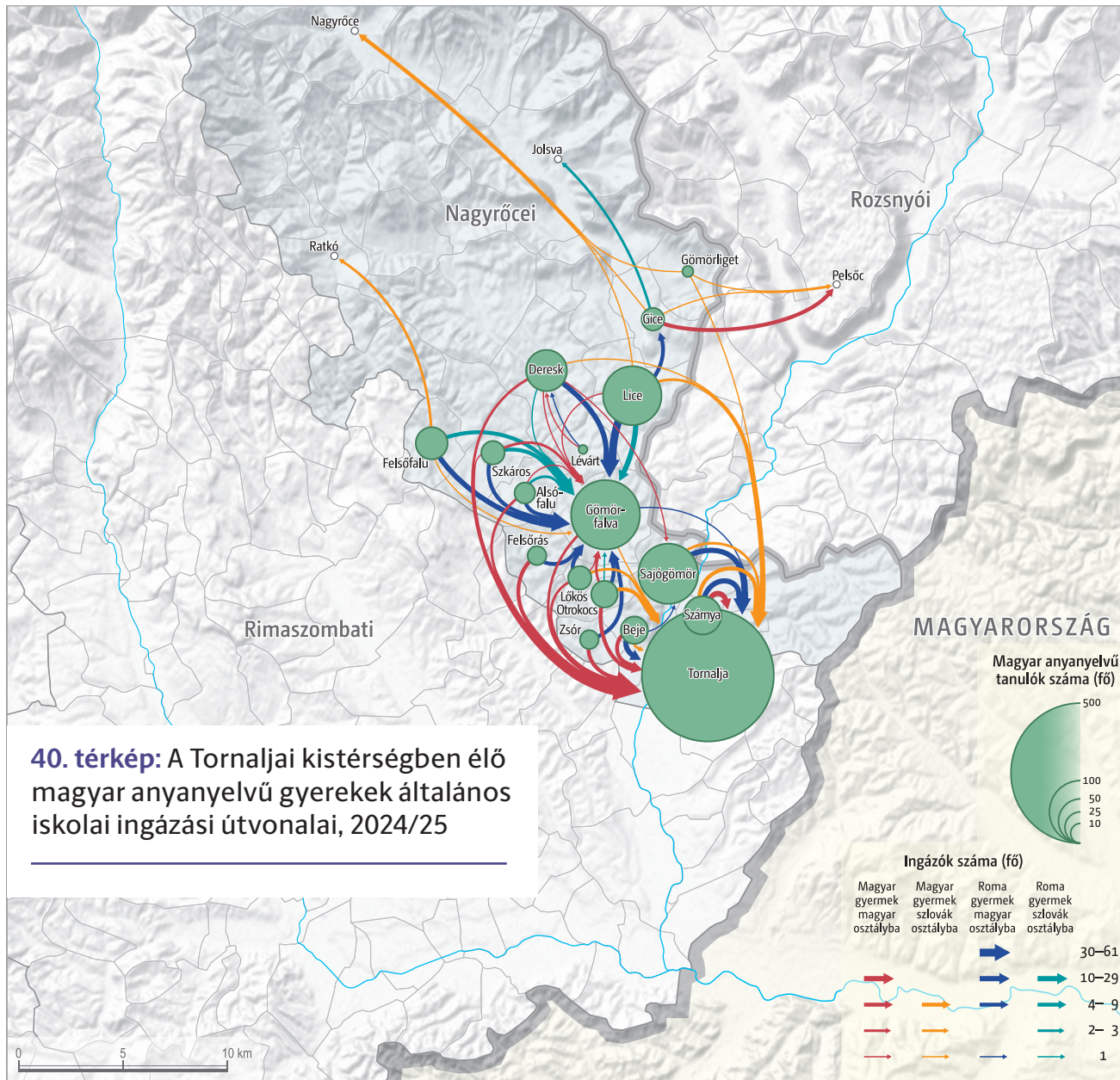
A magyar óvodák esetében feltűnő, hogy a magyar szülők gyermekeiket a fizikai távolság ellenére elsősorban Tornaljára hordják be (39. térkép). A térképről, amely a helyben óvodába járókat nem ábrázolja, jól látszik, hogy a romákhoz képest a magyar nyelvű nem roma gyerekek sokkal nagyobb volumenben ingáznak. Sőt, a nyílak vastagsága azt is mutatja, hogy az óvodai szinten még viszonylag kevesen ingáznak, a nagy többség helyben jár óvodába. Korábban az otrokocsi óvoda a falvak „magyar” (azaz nem roma) óvodájaként üzemelt, míg a gömörfalvi óvoda már régóta „roma” óvodaként volt számontartva, azonban az elmúlt években már az otrokocsi óvodát is kerülik a magyar szülők.

A magyar nyelvű általános iskolai osztályok választásában is ugyanazt a sémát láthatjuk, mint az óvodákban, miszerint a magyar romák elsődlegesen a fizikai

közelség szerint választják az intézményt, míg a nem roma magyarok intézményválasztása komplexebb tényezőkre vezethető vissza, hiszen esetükben olyan településekről is Tornaiajára járnak gyerekek, ahol található magyar tanítási nyelvű iskola (Gömörfalva, Sajógömör) (40. térkép). Jól látható a gömörfalvi iskola gyűjtő jellege, hiszen a járás legtöbb magyarlakta településéről érkeznek ide. Az azonban jól látható, hogy míg Gömörfalvára elsősorban a roma származású tanulók érkeznek, Tornaiajára főként a nem roma magyarok.

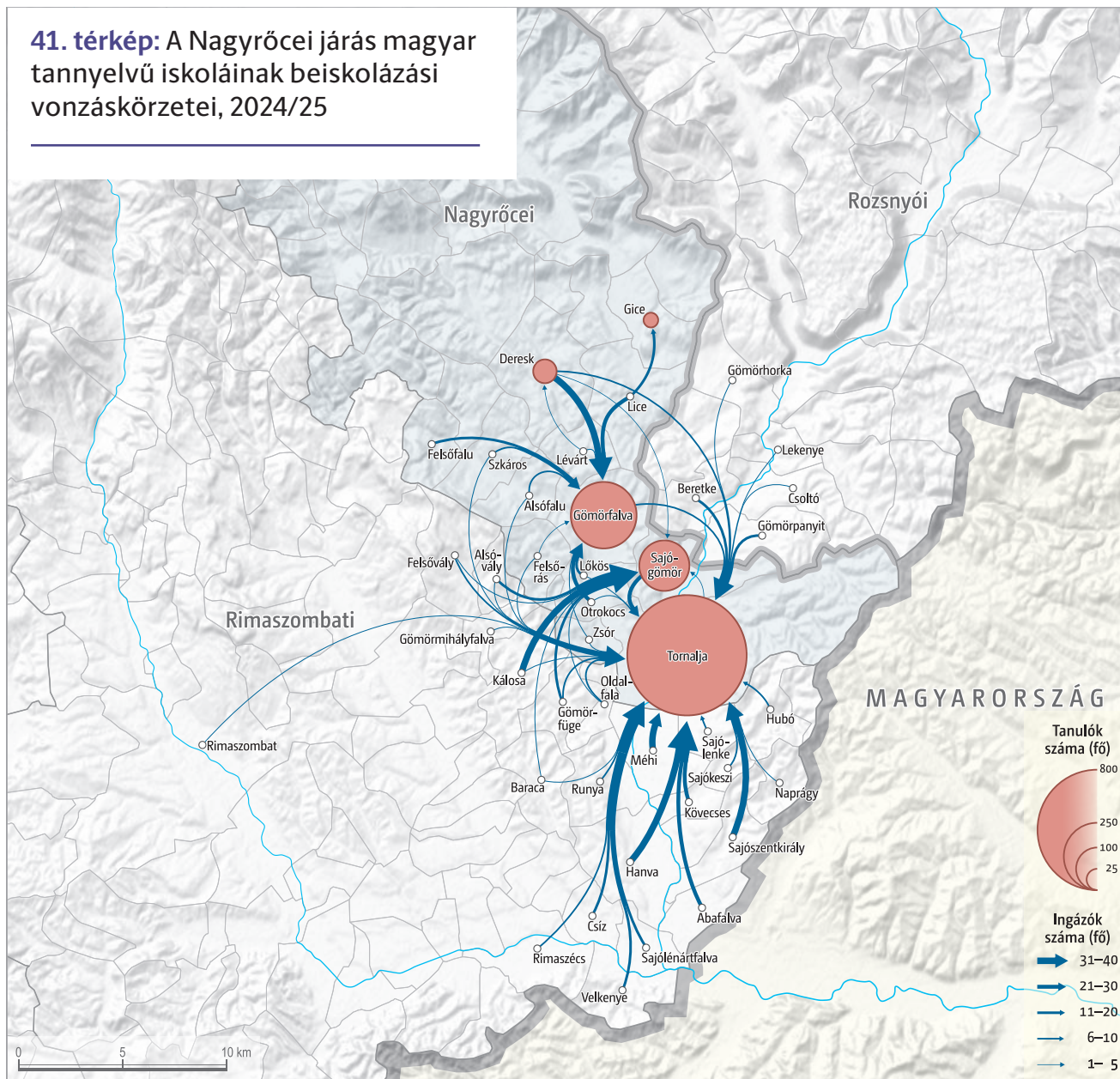
Fontos megemlíteni, hogy a járás iskolái nem csak a járásban lakó tanulókat vonzzák. Ahogy az a 37. és 38. térképen is látszott, az iskolai beígázási útvonalak a Nagyrőcei járás esetében rendkívüli sűrűséggel lépik át a járáshatárokat, ami leginkább arra vezethető vissza, hogy Tornaia természetes vonzáskörzetét átvágják ezen határok. A 41. térképen pedig egyértelműen kirajzolódik, hogy a tornaiai alapiskola vonzáskörzete a Rimaszombati járás mellett a Rozsnyói járásra is kiterjed. Ami viszont talán még ennél is érdekesebb, az a sajógömöri iskola esete. Oda ugyanis tömegesen ingáznak (főként a felsősök) a Rimaszombati járásbeli Vály-völgyi falvakból. A térképre tekintve némileg érzékelhető, hogy a sajógömöri messze nem a legközelebbi iskola ezen falvaknak. E bejárési útvonal a helyi interjúk alapján még a szocializmus évtizedeiben alakult ki,

részben a tornaljai iskola tehermentesítésére, ugyanakkor éppen azokat a falvakat érinti (pl. Kálósa, Alsóvály), ahol a romák aránya a legmagasabb. Így aztán az ingázási folyamatok hozzájárulnak az iskolák közötti szegregációhoz (vagy annak fennmaradásához). Ráadásul ez a közúton (Alsóválytól számítva) közel 20 km-es távolság fokozza e településekről a bejutás nehézségét, és – költségei miatt – hozzájárul az iskolából való hiányzások viszonylag magas számához, főként a szociálisan hátrányos helyzetű családok körében.

A középiskolák esetében fontos megemlíteni, hogy ez az a szint, ahol történt intézménybezárás: 2018-ban megszűnt Tornalján a magyar gimnázium, így a legközelebbi magyar tannyelvű gimnázium Rimaszombaton, illetve Rozsnyón érhető el. A járásban a magyar nyelvű középiskolai tanulás lehetősége azonban nem szűnt meg, mert a tornaljai szakközépiskola továbbra is működik magyar és szlovák tannyelven egyaránt. Az azonban jól látható, hogy még a szlovák tannyelvű osztályok tanulói is többnyire a magyarok köréből kerülnek ki (13. táblázat).

41. térkép: A Nagyrőcei járás magyar tannyelvű iskoláinak beiskolázási vonzókörzetei, 2024/25

A középiskolákra vonatkozóan az adatfelvételünk nem szolgál kellő részletességű adatokkal, így csak nagy vonalakban tudunk következtetéseket levonni. Míg az általános iskolák esetében az iskolába járás helyszínére vonatkozó adatok túlnyomórészt elérhetőek voltak, a tornaljai kérdőívek esetében nem ismert a középiskola végzésének helyszíne. A rendelkezésre álló adatokból az rajzolódik ki, hogy a diákok többsége helyben (Tornalján), vagy a közeli Rimaszombaton végzi tanulmányait, de Kassa és Rozsnyó is vonzó célpontnak számít.

Az adathiánytól eltekintve fontos tény, hogy a hivatalos statisztikai adatok szerint a tornaljai középiskola magyar osztályaiba a 2024/25-ös tanévben 166 magyar, 7 szlovák nemzetiségű és nulla roma nemzetiségű diák jár. Eközben a szakközépiskola szlovák osztályaiba 57 magyar és 55 szlovák nemzetiségű jár. Összességében tehát a középiskoláknál is megfigyelhetők ugyanazok a jelenségek, amely az óvodák és az általános iskolák

13. táblázat: A vizsgált terület középiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Típus	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák
Tornalja	szakközép	HU	173	166	7
Tornalja	szakközép	SK	112	57	55
Tornalja	speciális	SK	59	31	28
Tornalja	speciális	SK	31	1	30
Összesen			375	255	120

esetében is fellelhetők, de az okok részben eltérőek: a szakközépiskolai osztályválasztásnál az is szerepet játszik, hogy egyes szakok (kőműves, asztalos, varrónő) Tornalján csak szlovák nyelven érhetőek el.

A Tornaljai kistérség fent vázolt beiskolázási folyamatai nem sokat változtak az elmúlt bő egy évtizedben: a főbb jelenségek már akkor is kirajzolódtak, legfeljebb a számok változtak.⁷⁷ Napjainkban úgy tűnik,

hogy ezek a folyamatok – a magasnak tűnő magyar tannyelvválasztás ellenére – összességében kedvezőtlennek és nehezen fenntarthatónak tűnnek, és rendkívül veszélyesek a magyar etnikai identitás reprodukciója szempontjából. A szegregációs folyamatok intézményi és térségi szinten egyaránt komoly kockázatokat rejtenek magukban, és adott esetben gátjai lehetnek a társadalmi mobilitásnak – mégpedig nem csak a romák vonatkozásában.

